

УДК 378.14:[355:233]

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2023.55.12-19>

Валентина КРАВЕЦЬ, канд. техн. наук, ст. наук. співроб.

ORCID ID: 0000-0002-3012-1829

e-mail: val.kuryl@gmail.com

Національна академія Служби безпеки України, Київ, Україна

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗБУДОВИ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Вступ. Одним із актуальних завдань Концепції КМ України щодо трансформації системи військової освіти є забезпечення належної якості військової освіти з урахуванням стандартів НАТО. Не всі вищі військові навчальні заклади України завершили інституційне оформлення систем внутрішнього забезпечення якості, обов'язкове запровадження яких встановлено вимогами чинного законодавства України. Цей процес потребує подальшого вдосконалення і методичного забезпечення, що зумовлює необхідність дослідження методологічних засад розбудови системи внутрішнього забезпечення якості у вищих військових навчальних закладах. Мета та завдання дослідження – визначити методологічні засади розбудови системи внутрішнього забезпечення якості у вищих військових навчальних закладах України з урахуванням сучасного досвіду вітчизняних закладів вищої освіти та стандартів якості НАТО.

Методи. Використано теоретичний аналіз наукових публікацій з визначеної проблематики; статистичний аналіз даних; порівняльний аналіз законів України, нормативних документів Європейського простору вищої освіти, НАТО та закладів вищої освіти з питань забезпечення якості; узагальнення та синтез.

Результати. Охарактеризовано поширені методологічні концепції розбудови системи внутрішнього забезпечення якості: ESG-2015, ISO 9001, модель досконалості EFQM. Обґрунтовано, що найбільш прийнятним методологічним підґрунтям для розбудови такої системи у вищих військових навчальних закладах є стандарти внутрішнього забезпечення якості ESG-2015 та стандарти системи управління якістю НАТО. За результатами порівняння цих стандартів, а також вимог законів України з питань якості освіти, встановлено їхню тотожність, на підставі чого запропоновано перелік процедур внутрішнього забезпечення якості для вищих військових навчальних закладів. Уточнено рівні структурної моделі системи внутрішнього забезпечення якості для вищих військових навчальних закладів.

Висновки. Встановлено, що структура системи внутрішнього забезпечення якості для вищих військових навчальних закладів принципово не відрізняється від моделі такої системи для будь-якого закладу вищої освіти в Україні, за винятком процедури щодо співробітництва з НАТО. Водночас реалізація у вищих військових навчальних закладах процедур, які стосуються забезпечення студентоцентричності та публічності, має особливості, які потребують подальшого наукового обґрунтування.

Ключові слова: методологічні концепції, система внутрішнього забезпечення якості, вищі військові навчальні заклади, нормативні документи, процедури, організаційно-функціональна структура.

Вступ

Досвід вітчизняних закладів вищої освіти, які завершили етап створення системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (системи внутрішнього забезпечення якості, далі – СВЗЯ), свідчить, що запровадження такої системи потребує певного методологічного підґрунтя. На сьогодні в Україні серед закладів вищої освіти (ЗВО) поширені два підходи до розбудови системи внутрішнього забезпечення якості: 1) відповідно до Закону України "Про вищу освіту", що ґрунтується на Стандартах і рекомендаціях із забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG); 2) відповідно до міжнародного стандарту ISO 9001 "Система управління якістю. Вимоги", що ґрунтується на методології Total Quality Management (TQM).

В усіх вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) України вже створено систему внутрішнього забезпечення якості, проте деякі з них не завершили її інституційного оформлення. Окрім цього, багаторічний досвід управління організаціями, зокрема закладами освіти, на основі принципів міжнародного стандарту ISO 9001 свідчить, що робота над удосконаленням системи управління якістю ніколи не завершується. Управління якістю – це безперервний ітеративний процес, що потребує постійної уваги з боку всіх суб'єктів освітньої діяльності зацікавлених сторін (від англ. *stakeholder* (стейкхолдерів)). Питання забезпечення належної якості військової освіти вимагає особливої уваги у зв'язку з повномасштабним російським вторгненням та актуалізовано в нещодавно затвердженій Постановою Кабінету Міністрів України від 15.12.1997 р. № 1410 (зі змінами і доповненнями від 30.12.2022 р.) Концепції трансформації системи війсь-

кової освіти, спрямованій на впровадження стандартів НАТО в Україні. З огляду на викладене вбачається доцільним узагальнити накопичений вітчизняними ЗВО на сьогодні досвід управління якістю освіти та використати стандарти якості НАТО з метою формування методологічних засад для подальшої розбудови СВЗЯ у ВВНЗ.

Огляд літератури. Методологічні аспекти розбудови системи внутрішнього забезпечення якості в закладах вищої освіти України, зокрема ВВНЗ, не залишились поза увагою науковців. Зокрема, Т. Лукіна запропонувала структурну модель якості освіти з позицій якості освітньої системи. Ця модель може бути застосована як методологічне підґрунтя для системи освіти будь-якого рівня – від інституційного до національного (Лукіна, 2006). О. Воробйова узагальнила досвід розбудови систем забезпечення якості вітчизняними закладами вищої освіти на основі різних методологічних підходів: ESG 2015, ISO 9001, моделі досконалості EFQM (Воробйова, 2020). Системне уявлення про методологію розбудови СВЗЯ надають результати дослідження (Гожики, Щеглюк, 2018), проведеного в межах проєкту "Система забезпечення якості освіти в Україні: розвиток на основі європейських стандартів та рекомендацій (QUAERE)". Автори цього дослідження розробили інституційні рівні системи забезпечення якості у ЗВО, основні завдання та функції, критерії оцінювання її складових та модель СВЗЯ. Складові моделі (далі – модель QUAERE) описані через: стандарти ESG-2015, відповідні їм заходи/процедури, примірний перелік нормативних документів ЗВО або норм, які ними мають бути врегульовані, розподіл відповідальності між залученими до реалізації суб'єктами. У той же час ці

теоретико-методологічні результати потребують переосмислення з урахуванням досвіду їх застосування на практиці та можливості впровадження у ВВНЗ.

У роботі (Зельницький, 2017) наголошено на необхідності розроблення концептуальних засад гарантування якості підготовки військових фахівців у вищих військових навчальних закладах. Окремі складові, які мають бути враховані при проектуванні системи гарантування якості вищої освіти ВВНЗ, розглянуті в науковій публікації (Зельницький, Заболотний, Васильєв, 2021). Методика розвитку системи внутрішнього забезпечення якості закладу вищої освіти, що ґрунтується на європейських стандартах ESG-2015, вимогах Закону України "Про вищу освіту", Положенні про акредитацію освітніх програм (наказ МОН України від 11.07.2019 № 977), викладена в дослідженні (Медвідь та ін., 2020). Однак ця методика не враховує стандартів якості НАТО. У статті (Шабатіна, 2020) розглянуто досвід країн-членів НАТО у сфері гарантування якості вищої військової освіти, який може бути використаний у процесі імплементації принципів проектування вітчизняної системи гарантування якості вищої військової освіти. Визначено, що ці принципи передбачають наявність чітких, зрозумілих і взаємоузгоджених законодавчих норм, інституційних форм, організаційних механізмів і процедур. Таким чином, зазначені дослідження фахівців у галузі військової освіти створюють передумови для подальшої розробки й обґрунтування методологічних засад розбудови системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти у ВВНЗ.

Мета та завдання. Метою цієї статті є визначення методологічних засад розбудови СВЗЯ у вищих військових навчальних закладах на основі узагальнення накопиченого вітчизняними закладами вищої освіти досвіду забезпечення якості та інтегрування стандартів якості НАТО в систему військової освіти України. Для її досягнення необхідно вирішити такі завдання: порівняти за критерієм прийнятності для ВВНЗ найбільш поширені серед закладів вищої освіти методологічні концепції управління якістю; узагальнити перелік процедур та уточнити інституційні рівні СВЗЯ ВВНЗ, ґрунтуючись на зазначених вище методологічних концепціях та стандартах якості НАТО.

Методи

Під час дослідження здійснювався теоретичний аналіз наукових публікацій з визначеної проблематики, матеріалів офіційних вебсторінок та нормативних актів українських ЗВО з питань якості з метою визначення найбільш прийнятних для ВВНЗ методологічних концепцій управління якістю, а також статистичний аналіз даних ISO Survey та Державної служби статистики України (описова статистика) для обґрунтування рівня впровадження стандарту ISO 9001 серед освітніх організацій в Україні. Кількісні дані щодо стану сертифікації систем управління якістю вітчизняними закладами вищої освіти за стандартом ISO 9001 отримані шляхом аналізу їхніх офіційних вебсторінок. Для формування переліку процедур і уточнення інституційних рівнів СВЗЯ ВВНЗ використані методи порівняльного аналізу нормативно-правових документів, узагальнення та синтезу.

Результати

Відповідно до аналізу наукових публікацій, а також вебсторінок українських ЗВО, основними методологічними концепціями, на основі яких відбувається формування систем внутрішнього забезпечення якості освітніх організацій, є ESG, TQM і модель досконалості EFQM. У публікації (Ніколаєнко, 2006) за результатами порівняння можливості застосування концепцій TQM і моделі ділової досконалості EFQM у діяльності закладів вищої освіти зроблено висновок про те, що філософія TQM відображає основні принципи та положення, які лежать в основі моделі ділової досконалості, розробленої Європейською фундацією з управління якістю (European Foundation for Quality Management, EFQM), а саме: процесний підхід, принципи лідерства, залучення усього персоналу до реалізації функцій системи якості, орієнтованість на потреби споживача. Водночас стверджується, що концепція TQM, покладена зокрема в основу стандартів сімейства ISO 9001, спрямована на вдосконалення системи якості організації у цілому, завдяки чому створюються передумови для покращення якості продукції (послуг). Ключовим об'єктом моделі ділової досконалості EFQM є людський капітал як каталізатор покращення партнерських відносин, процесів і продукції. Також зазначається, що критерії оцінювання в моделі ділової досконалості EFQM забезпечують закладу освіти основу для порівняння з іншими ЗВО.

На практиці переважна більшість українських закладів вищої освіти, зокрема і ВВНЗ, організаційну структуру СВЗЯ сформували на базі ESG після запровадження у 2014 р. Законом України "Про вищу освіту" обов'язкової вимоги щодо наявності у ЗВО таких систем. За даними (Державна служба статистики України, 2020) та (ISO, 2009–2019), частка сертифікованих за стандартом ISO 9001 освітніх організацій України протягом 2009–2019 рр. не перевищувала 20 % від загальної чисельності вітчизняних ЗВО (рис. 1).

На кінець 2022 р. із 293 офіційно зареєстрованих в Україні закладів вищої освіти (отримано з (СДЕБО, 2022) шляхом виключення із загальної кількості ЗВО відокремлених підрозділів, філій, коледжів, закладів післядипломної освіти, наукових установ) налічується 52, які хоча б один раз пройшли сертифікацію системи управління якістю за цим стандартом (два заклади освіти, які мали сертифіковані СВЗЯ у 2018–2019 рр., втратили сертифікацію внаслідок реорганізації). Тільки 6 із них дотримуються принципів ISO 9001 понад 10 років. Станом на березень 2023 року 39 закладів вищої освіти мають сертифіковані за ISO 9001 системи управління якістю. Жоден із ВВНЗ такої сертифікації не проходив. Щодо моделі ділової досконалості EFQM відомі факти використання лише окремих її елементів у системах внутрішнього забезпечення якості деяких ЗВО (Воробійова, 2020). Отже, ця концепція не дістала широкого застосування в освітніх організаціях України.

Рис. 1. Кількість сертифікованих за стандартом ISO 9001 освітніх організацій в Україні, 2009–2019 рр.

Згідно зі структурною моделлю, наведеною в (Лукіна, 2006), внутрішня якість системи освіти складається з: якості освітніх процесів; якості змісту та освітніх програм; якості професійної підготовки і кваліфікації науково-педагогічних кадрів; якості студентів як особистостей; якості освітніх технологій, у т. ч. оцінних; якості ресурсного забезпечення (навчально-методичного, інформаційного, матеріально-технічного); якості управлінських технологій і ресурсів в освіті та якості (результативності) управління освітою; цілей і норм з якості освіти; якості організаційних структур системи освіти; професійної якості управлінських кадрів освіти; якості системи моніторингу освіти (оцінних механізмів і процедур); якості механізмів фінансування освіти. Зовнішня якість освіти визначається як рівень підготовки випускників (майбутніх фахівців, які мають реалізовувати завдання, що висуває суспільство).

Відповідно до дослідження (Зельницький, Заболотний, Васильєв, 2021) під час проєктування системи гарантування якості вищої військової освіти ВВНЗ необхідно передбачити такі її складові: процедури гарантії якості вищої військової освіти і стандарти освітніх програм; плани постійного поліпшення якості вищої військової освіти; офіційні механізми затвердження, періодичних перевірок і моніторингу якості освітніх програм; методики для визначення професійної компетентності та кваліфікації науково-педагогічних працівників; необхідні для реалізації освітньої програми матеріально-технічні ресурси; оприлюднення об'єктивної інформації про запропоновані освітні програми та якість організації освітньої та інших видів діяльності ВВНЗ; оцінювання курсантів (слухачів, студентів) за допомогою опублікованих критеріїв (індикаторів), положень і процедур; моніторинг ефективності функціонування системи гарантування якості вищої військової освіти у ВВНЗ та заходи щодо її корегування.

Аналіз наведених складових СВЗЯ за вказаними дослідженнями свідчить про те, що вони корелюють зі стандартами ESG-2015, а також вимогами до систем внутрішнього забезпечення якості, викладеними у законах України "Про освіту" та "Про вищу освіту", за винятком елементу щодо якості механізмів фінансування освіти в моделі (Лукіна, 2006). Н. Шабатіна зазначає, що сис-

темним підґрунтям для розбудови систем гарантування якості вищої освіти в країнах-членах НАТО є Стандарти і рекомендації із забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (Шабатіна, 2020). На думку (Artamoshchenko et al., 2022), управління якістю у сфері вищої освіти на засадах ESG сприятиме досягненню цілей сталого розвитку ООН до 2030 р. Про переваги ESG порівняно з ISO 9001 для освітньої діяльності зроблено висновок за результатами дослідження (Schmuck, 2021). У роботі (Кравець, 2023) показано, чому філософія ISO 9001 не може бути визначальною для СВЗЯ ВВНЗ.

З огляду на викладене найбільш прийнятним методологічним підґрунтям для розбудови систем забезпечення якості вищої військової освіти у ВВНЗ вважаємо стандарти щодо внутрішнього забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. На систему військової освіти, і зокрема ВВНЗ відповідно до Стратегії воєнної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 25.03.2021 р. № 121/2021, покладено завдання підготовки особового складу для сил оборони, запровадження освітньо-професійних програм підготовки офіцерського, сержантського та старшинського складу з використанням досвіду бойових дій, методики підготовки, принципів і стандартів НАТО. Тому розвиток СВЗЯ ВВНЗ України вимагає врахування стандартів системи управління якістю, які впроваджені в навчальних та тренувальних закладах НАТО (NATO, 2015, додаток D).

Порівняльний аналіз європейських стандартів щодо внутрішнього забезпечення якості ESG-2015, стандартів системи управління якістю в НАТО, вимог до системи внутрішнього забезпечення якості в законах України "Про вищу освіту" та "Про освіту", з огляду на їх тотожність (табл. 1), дає підстави для узагальнення переліку основних процедур СВЗЯ ВВНЗ, а саме:

- формування та затвердження політики щодо забезпечення якості;
- розробка і затвердження, поточний моніторинг і періодичний перегляд освітніх програм;
- студентоцентризоване навчання, викладання та оцінювання здобувачів вищої освіти;

- зарахування, досягнення, визнання та атестація здобувачів вищої освіти;
- забезпечення розвитку й оцінювання наукового та науково-педагогічного складу;
- забезпечення розвитку та оцінювання діяльності адміністративного персоналу;
- управління ресурсами;

- інформаційний менеджмент;
- забезпечення публічності інформації;
- підготовка до зовнішнього оцінювання якості;
- забезпечення академічної доброчесності.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз європейських стандартів внутрішнього забезпечення якості,
стандартів системи управління якістю в НАТО,
вимог до системи внутрішнього забезпечення якості в законах України

ESG – 2015	Vi-SC E&ITD 075-007	Закон України "Про вищу освіту"	Закон України "Про освіту"
Структурні елементи нормативного (правового) акту			
Стандарти та рекомендації щодо внутрішнього забезпечення якості	Стандарти системи управління якістю в НАТО	Процедури і заходи системи внутрішнього забезпечення якості	Складові внутрішньої системи забезпечення якості освіти
Суб'єкти, на яких поширюється дія нормативних (правових) актів			
Заклади вищої освіти ЄПВО	Навчальні та тренувальні заклади НАТО, акредитовані НАТО та партнерські центри	Заклади вищої освіти України	Заклади освіти України
Основні процедури (заходи) внутрішнього забезпечення якості			
Політика щодо забезпечення якості	Політика та процедури	Визначення принципів і процедур забезпечення якості вищої освіти	Стратегія (політика) та процедури забезпечення якості освіти
Розроблення і затвердження програм. Поточний моніторинг і періодичний перегляд програм	Планування, моніторинг та перегляд якості курсів	Здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм	
Студентоцентроване навчання, викладання та оцінювання	Оцінювання студентів	Щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти та регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному вебсайті закладу вищої освіти, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб	Оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання здобувачів освіти
Зарахування, досягнення, визнання та атестація студентів			
Викладацький персонал	Розвиток персоналу та інструкторів	Забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників	
		Щорічне оцінювання науково-педагогічних і педагогічних працівників закладу вищої освіти та регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному вебсайті закладу вищої освіти, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб	Оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання педагогічної (науково-педагогічної) діяльності педагогічних та науково-педагогічних працівників
Навчальні ресурси і підтримка студентів	Навчальні ресурси і підтримка студентів	Забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у т. ч. самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою	Забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у т. ч. для самостійної роботи здобувачів освіти. Створення в закладі освіти інклюзивного освітнього середовища, універсального дизайну та розумного пристосування
Інформаційний менеджмент	Інформаційні системи та управління знаннями	Забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом	Забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління закладом освіти
Публічна інформація	Публічна інформація	Забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації	

Закінчення табл. 1

Основні процедури (заходи) внутрішнього забезпечення якості			
		Забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти, у т. ч. створення і забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату	Система та механізми забезпечення академічної доброчесності
			Оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання управлінської діяльності керівних працівників закладу освіти
		Інші процедури і заходи	Інші процедури та заходи, що визначаються спеціальними законами або документами закладу освіти
Циклічне зовнішнє забезпечення якості			

Джерело: укладено автором.

Слід зауважити, що стандарти якості ESG та НАТО не передбачають вимог до оцінювання науково-педагогічного складу та адміністративного персоналу закладів освіти, як це визначено українським законодавством, а спрямовані на їхній розвиток. Відповідні стандарти спрямовані на реалізацію двох ключових цілей: забезпечення відповідності кваліфікації персоналу покладеним завданням (визначеним критеріям) та постійне вдосконалення його компетентностей. Також у міжнародних стандартах відсутні окремі вимоги щодо дотримання академічної доброчесності учасниками освітньої діяльності, що наголошує на значному впливі цього чинника на якість освіти в Україні.

Запропоновані вище процедури СВЗЯ ВВНЗ детально описані в (Гожик, Щеглюк, 2018). Процеси щодо забезпечення академічної доброчесності враховані в моделі QUAERE, але описані в межах інших процедур. Тобто ця модель може бути використана для розбудови системи внутрішнього забезпечення якості у ВВНЗ. З огляду на вищезазначене доцільно доповнити її процесами, які окремо описують процедуру забезпечення академічної доброчесності. На думку автора, з урахуванням вивчення досвіду запровадження СВЗЯ у ЗВО України це можуть бути такі процеси:

- формування політики академічної доброчесності (розроблення та впровадження нормативних документів, організація навчання персоналу, проведення тренінгів для наукового та науково-педагогічного складу, просвітницьких заходів для здобувачів вищої освіти тощо);
- розроблення та функціонування системи запобігання та виявлення академічного плагіату в освітній діяльності;
- визначення порядку реагування на випадки порушення академічної доброчесності.

Нормативними документами ЗВО, якими можуть бути врегульовані зазначені процеси, є: Положення про систему внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти, Положення про забезпечення академічної доброчесності (Кодекс честі), Положення про організацію освітньої діяльності, Положення про оцінювання здобувачів вищої освіти тощо. Правовою базою з цих питань є Закон України "Про освіту" (ст. 42) та безперечно стане Закон України "Про акаде-

мічну доброчесність", проєкт якого наразі обговорюється. Формування політики академічної доброчесності, як свідчить аналіз практики українських ЗВО, покладається на структурні підрозділи, які відповідають за управління та координацію СВЗЯ, а її реалізація – на всіх учасників освітньої діяльності. Окрім цього, з метою впровадження стандартів якості НАТО в систему військової освіти України, для ВВНЗ доцільно передбачити окрему процедуру – забезпечення співробітництва з НАТО. Адже це один із критеріїв, за яким здійснюється інституційна акредитація освітніх закладів та тренувальних центрів НАТО (NATO, 2015, додаток Е). Із цією метою до моделі СВЗЯ ВВНЗ можуть бути долучені такі процеси:

- визначення політики (ролі ВВНЗ, цілей і форм) співробітництва з НАТО;
- розроблення і затвердження, поточний моніторинг і періодичний перегляд, сертифікація в НАТО курсів професійної військової освіти;
- організація заходів співробітництва з НАТО (розроблення доктрин, участь у наукових дослідженнях та заходах, вивчення досвіду, планування спільних операцій тощо).

Нормативними документами ЗВО, якими можуть бути врегульовані зазначені процеси, є: Положення про систему внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти, Положення про академічну мобільність, Положення про розробку і затвердження, поточний моніторинг і періодичний перегляд, сертифікацію в НАТО курсів професійної військової освіти, Положення про організацію наукової діяльності. Нормативно-правовою базою з цих питань є Закон України "Про національну безпеку України", Стратегія воєнної безпеки України, Інструкція з організації та проведення курсів професійної військової освіти (Генеральний штаб ЗС України, 2021). Основними структурними підрозділами (окрім навчальних), залученими до реалізації цих процесів, можуть бути підрозділи міжнародного співробітництва, навчально-методичні та науково-організаційні підрозділи ВВНЗ.

Однією з визначальних ознак будь-якої системи, зокрема і системи внутрішнього забезпечення якості, є її організаційно-функціональна структура. Як свідчить досвід вітчизняних закладів вищої освіти, без визначення

суб'єктів СВЗЯ та розподілу відповідальності між ними, можна говорити лише про наявність формальної, але не функціональної системи забезпечення якості. Методологічним підґрунтям для формування організаційно-функціональної структури СВЗЯ можуть бути інституційні рівні, визначені у (Гожик, Щеглюк, 2018), однак пропонуємо уточнити їх з урахуванням досвіду впровадження СВЗЯ у ВВНЗ (табл. 2) на підставі аналізу їхніх нормативних актів, якими визначено розподіл повнова-

жень з якості між суб'єктами освітньої діяльності. Принципові відмінності запропонованого підходу до структуризації інституційних рівнів організації СВЗЯ порівняно з моделлю QUAERE полягають у розмежуванні функцій розроблення та реалізації освітньої програми (перший та другий рівні), функціональної прив'язки здобувачів вищої освіти до освітніх програм, за якими навчаються (перший рівень).

Таблиця 2

Порівняння інституційних рівнів, що пропонуються для СВЗЯ ВВНЗ, і моделі QUAERE

Рівень	QUAERE	Пропозиції
П'ятий	рівень прийняття загальноуніверситетських рішень: наглядова рада, ректор, вчена рада – функції визначаються Законом України "Про вищу освіту" та Статутом	рівень розробки стратегії та політики забезпечення якості (затвердження проектів документів з якості) – наглядова рада, вчена рада, ректорат
Четвертий	рівень розроблення, експертизи, апробації, моніторингу академічної політики, загальноуніверситетських рішень, документів, процедур, проектів: загальноуніверситетські структурні підрозділи, дорадчі та консультативні органи, органи студентського самоврядування, об'єднані (регіональні) ради роботодавців – функції та повноваження визначаються Статутом та затвердженими в установленому порядку положеннями	рівень впровадження та управління СВЗЯ – загальноакадемічні (університетські) структурні підрозділи, дорадчі та консультативні органи, органи студентського самоврядування
Третій	рівень впровадження та адміністрування освітніх програм, щорічного моніторингу програм і потреб галузевого ринку праці: структурні підрозділи, які здійснюють освітню діяльність (факультети, інститути), органи студентського самоврядування, галузеві ради роботодавців	рівень адміністрування та моніторингу освітніх програм – деканати, факультети, зовнішні стейкхолдери за профілем програми
Другий	рівень безпосередньої реалізації освітніх програм, поточного моніторингу: кафедри, гаранті програм, комітети програм, викладачі, які забезпечують освітні компоненти та ініціативні групи здобувачів освіти за програмою, конкретні роботодавці	рівень розроблення та вдосконалення освітніх програм – проектна група, кафедри
Перший	здобувачі освіти ЗВО та їхні ініціативні групи, безвідносно їхньої належності до програм	рівень реалізації освітніх програм – кафедри, здобувачі вищої освіти

Джерело: укладено автором.

Дискусія і висновки

У статті набули подальшого розвитку методологічні засади розбудови системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти у вищих військових навчальних закладах, що розкриваються через:

- основні концептуальні положення: стандарти щодо внутрішнього забезпечення якості у Європейському просторі вищої освіти, вимоги до системи внутрішнього забезпечення якості в законах України "Про вищу освіту" та "Про освіту", стандарти якості НАТО;
- процедури: формування та затвердження політики щодо забезпечення якості; розроблення і затвердження, поточний моніторинг і періодичний перегляд освітніх програм; студентоцентроване навчання, викладання та оцінювання здобувачів вищої освіти; зарахування, досягнення, визнання та атестація здобувачів вищої освіти; забезпечення розвитку й оцінювання наукового та науково-педагогічного складу; забезпечення розвитку та оцінювання діяльності адміністративного персоналу; управління ресурсами; інформаційний менеджмент; забезпечення публічності інформації; підготовка до зовнішнього оцінювання якості; забезпечення академічної доброчесності; забезпечення співробітництва з НАТО;
- інституційні рівні: 1) рівень розробки стратегії та політики забезпечення якості – наглядова рада, вчена

рада, ректорат; 2) рівень впровадження та управління СВЗЯ – загально академічні (університетські, інститутські) структурні підрозділи, дорадчі та консультативні органи, органи студентського самоврядування; 3) рівень адміністрування та моніторингу освітніх програм – деканати, факультети, зовнішні стейкхолдери за профілем програми; 4) рівень розробки та удосконалення освітніх програм – проектна група, кафедри; 5) рівень реалізації освітніх програм – кафедри, здобувачі вищої освіти.

Таким чином, результати цього дослідження доповнюють та уточнюють напрацювання учених-військових (Зельницький, 2017; Зельницький, Заболотний, Васильєв, 2021; Медвідь та ін., 2020; Шабатіна, 2020) із розробки методологічних засад забезпечення якості вищої військової освіти в Україні.

Встановлено, що структура системи внутрішнього забезпечення якості для ВВНЗ принципово не відрізняється від загальної моделі такої системи для закладу вищої освіти в Україні. Тому для розбудови системи внутрішнього забезпечення якості у ВВНЗ може бути використана модель QUAERE, у якій: а) з урахуванням важливості впливу на якість освіти в Україні доцільно виокремити процедуру забезпечення академічної доброчесності; б) з метою впровадження стандартів якості Північно-атлантичного альянсу в систему військової освіти України слід передбачити процедуру забезпечення спів-

робітництва з НАТО. Водночас СВЗЯ ВВНЗ мають особливості в реалізації окремих процедур і заходів, насамперед тих, що стосуються забезпечення студентоцентричності та публічності. У дослідженні (Медвідь та ін., 2020) викладені особливості здійснення процедур та заходів методики розвитку СВЗЯ у ВВНЗ. Однак ці особливості потребують подальшого наукового обґрунтування з метою розроблення пропозицій для унормування їх та застосування цих норм на практиці.

Список використаних джерел

- Воробйова, О. (2020). Система забезпечення якості освіти: український досвід. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 29, 1, 259–264. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/29.209322>
- Генеральний штаб ЗС України. (2021). Інструкція з організації та проведення курсів професійної військової освіти (тимчасова) (Військова керівна публікація військовим організаціям, структурам з порядку організації та проведення курсів професійної військової освіти від 28.07.2021 р. №1909 НВГШ). <https://nuou.org.ua/assets/documents/instruktsiia-kursiv-prof-osvity-211011.pdf>
- Гожик, А., & Щеглюк, Д. (2018). Розробка моделі внутрішньої системи забезпечення якості. В *Досвід участі Київського національного університету імені Тараса Шевченка в розвитку системи забезпечення якості вищої освіти в Україні (за матеріалами проекту QUAERE (С. 51–55)). ВПЦ "Київський Університет"*. [http://nmc.univ.kiev.ua/docs/Dosvid%20uchasti%20Kyivskoho%20natsionalnoho%20universytetu%20imeni%20Tarasa%20Shevchenka%20v%20rozvytku%20systemy%20zabezpechennya%20yakosti%20vyshchoyi%20osvity%20v%20Ukrayini%20\(za%20materialamy%20proektu%20QUAERE\).pdf](http://nmc.univ.kiev.ua/docs/Dosvid%20uchasti%20Kyivskoho%20natsionalnoho%20universytetu%20imeni%20Tarasa%20Shevchenka%20v%20rozvytku%20systemy%20zabezpechennya%20yakosti%20vyshchoyi%20osvity%20v%20Ukrayini%20(za%20materialamy%20proektu%20QUAERE).pdf)
- Державна служба статистики України. (2020). Заклади вищої освіти. https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html
- Єдина державна електронна база з питань освіти, ЄДЕБО. (2022). Реєстр суб'єктів освітньої діяльності: заклади вищої освіти. <https://registry.edbo.gov.ua/>
- Зельницький, А. (2017). Вища військова освіта: основи забезпечення та гарантування якості підготовки військових фахівців. *Вісник Національного авіаційного університету*, 10, 65–69. <https://doi.org/10.18372/2411-264X.10.12484>
- Зельницький, А., Заболотний, О., & Васильєв, А. (2021). Управління якістю вищої військової освіти. У С. Салкуцян, Л. Олійник, О. Кошлань, Б. Гнес (Ред.), *Теоретико-методичні засади системи внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти у ВВНЗ* (с. 26–32). НУОУ. <https://nuou.org.ua/assets/documents/mizh-nauk-prak-semi-tmzsvzyodyvovvzn-2022.pdf#page=26>
- Кравець, В. (2023). Щодо впровадження систем управління якістю за стандартом ISO 9001 у вищих військових навчальних закладах. У І. Євтушенко, М. Корчагін, В. Пономарьов, & О. Гарбузов (Ред.), *Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони* (с. 180–185). ІПЮК для СБУ НЮУ ім. Я. Мудрого.
- Лукіна, Т. (2006). Якість підготовки управлінських кадрів як основа поліпшення якості вищої освіти України. *Вища освіта України*, 2006, 3, 136–142. https://lib.iitta.gov.ua/4050/1/Lukina_Yakist_pidgotovki_upr_kadriv.pdf
- Медвідь, М. та ін. (2020). Методика розвитку системи внутрішнього забезпечення якості закладу вищої освіти, особливості здійснення її процедур та заходів у вищому військовому навчальному закладі. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія "Педагогічні науки"*, 3, 226–235. <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/download/3949/4214>
- Николаєнко, С. (2006). Якість вищої освіти України – погляд у майбутнє. *Світ фінансів*, 3 (8), 7–22. <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/114/122>
- Шабатіна, Н. (2020). Принципи проектування системи гарантування якості вищої військової освіти за досвідом країн-членів НАТО. *Військова освіта*, 1 (41), 301–309. <https://doi.org/10.33099/2617-1775/2020-01/301-309>
- Artamoshchenko, V. et al. (2022). Quality management in higher education in terms of sustainable development. *International Journal for Quality Research*, 16, 1107–1120. <https://doi.org/10.24874/IJQR16.04-10>
- International Organization for Standardization, ISO. (2009–2019). The ISO Survey. <https://www.iso.org/the-iso-survey.html>
- North Atlantic Treaty Organization, NATO. (2015). Bi-SC Education and Individual Training Directive (E&ITD) 075-007 (2015 September 10). https://www.coemed.org/files/Branches/DH/Files_01/Bi-SC_75-7_NEW.pdf
- Schmuck, R. (2021). Comparison of the ESG Guidelines Used in the European Higher Education Sector with the Principles of the ISO 9001:2015 Quality Management Standard. *Quality – Access to Success*, 22, 87–92. https://www.researchgate.net/publication/345686085_Comparison_of_the_ESG_Guidelines_Used_in_the_European_Higher_Education_Sector_with_the_Principles_of_the_ISO_90012015_Quality_Management_Standard

References

- Artamoshchenko, V. et al. (2022). Quality management in higher education in terms of sustainable development. *International Journal for Quality Research*, 16, 1107–1120. <https://doi.org/10.24874/IJQR16.04-10>
- General Staff of the Armed Forces of Ukraine. (2021). Instructions on the organization and realization of professional military education courses (temporary) (Military guidance publication for military organizations and structures on the procedure for organizing and realizing professional military education courses dated July 28, 2021, No. 1909 НВГШ). <https://nuou.org.ua/assets/documents/instruktsiia-kursiv-prof-osvity-211011.pdf> [in Ukrainian].
- Gozyk, A., & Shcheglyuk, D. (2018). Development of a model of the internal quality assurance system. In *The experience of participation of Taras Shevchenko National University of Kyiv in the development of the quality assurance system of higher education in Ukraine (based on the materials of the QUAERE project)* (pp. 51–55). The Publishing and Polygraphic Center "Kyiv University". [http://nmc.univ.kiev.ua/docs/Dosvid%20uchasti%20Kyivskoho%20natsionalnoho%20universytetu%20imeni%20Tarasa%20Shevchenka%20v%20rozvytku%20systemy%20zabezpechennya%20yakosti%20vyshchoyi%20osvity%20v%20Ukrayini%20\(za%20materialamy%20proektu%20QUAERE\).pdf](http://nmc.univ.kiev.ua/docs/Dosvid%20uchasti%20Kyivskoho%20natsionalnoho%20universytetu%20imeni%20Tarasa%20Shevchenka%20v%20rozvytku%20systemy%20zabezpechennya%20yakosti%20vyshchoyi%20osvity%20v%20Ukrayini%20(za%20materialamy%20proektu%20QUAERE).pdf) [in Ukrainian].
- International Organization for Standardization, ISO. (2009–2019). The ISO Survey. <https://www.iso.org/the-iso-survey.html>
- Kravets, V. (2023). Regarding the implementation of quality management systems on ISO 9001 standard in military higher educational institutions. In I. Yevtushenko, M. Korchagin, V. Ponomaryov, & O. Garbuzov (Eds.), *Current issues of ensuring the service and combat activity of the forces of the security and defense sector*. (pp. 180–185). Institute for the Training of Legal Personnel for the Security Service of Ukraine of The Yaroslav Mudryi National Law University. [in Ukrainian].
- Lukina, T. (2006). The quality of management personnel training as a basis for improving the quality of higher education in Ukraine. *Higher education of Ukraine*, 2006, 3, 136–142. https://lib.iitta.gov.ua/4050/1/Lukina_Yakist_pidgotovki_upr_kadriv.pdf [in Ukrainian].
- Medvid, M. et al. (2020). Methodology for the development of the internal quality assurance system of a higher education institution, features of its procedures and measures in a military higher educational institution. *Bulletin of The Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University. Series "Pedagogical Sciences"*, 3, 226–235. <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/download/3949/4214> [in Ukrainian].
- Nikolayenko, S. (2006). The quality of higher education in Ukraine – a look into the future. *World of Finance*, 3 (8), 7–22. <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/114/122> [in Ukrainian].
- North Atlantic Treaty Organization, NATO. (2015). Bi-SC Education and Individual Training Directive (E&ITD) 075-007 (2015 September 10). https://www.coemed.org/files/Branches/DH/Files_01/Bi-SC_75-7_NEW.pdf
- Schmuck, R. (2021). Comparison of the ESG Guidelines Used in the European Higher Education Sector with the Principles of the ISO 9001:2015 Quality Management Standard. *Quality – Access to Success*, 22, 87–92. https://www.researchgate.net/publication/345686085_Comparison_of_the_ESG_Guidelines_Used_in_the_European_Higher_Education_Sector_with_the_Principles_of_the_ISO_90012015_Quality_Management_Standard
- Shabatina, N. (2020). Principles of designing a system of the quality guaranteeing in higher military education based on the experience of NATO member countries. *Military education*, 1 (41), 301–309. <https://doi.org/10.33099/2617-1775/2020-01/301-309> [in Ukrainian].
- State Statistics Service of Ukraine. (2020). Higher Education Institutions. https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html [in Ukrainian].
- United State Electronic Database on Education. (2022). Register of educational organizations: Higher Education Institutions. URL: <https://registry.edbo.gov.ua/> [in Ukrainian].
- Vorobyova, O. (2020). Education quality assurance system: Ukrainian experience. *Current issues of humanitarian sciences*, 29, 1, 259–264. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/29.209322> [in Ukrainian].
- Zelnytskyi, A. (2017). Higher military education: basics for ensuring and guaranteeing the quality of military specialists training. *Proceedings of the National Aviation University*, 10, 65–69. <https://doi.org/10.18372/2411-264X.10.12484> [in Ukrainian].
- Zelnytskyi, A., Zabolotnyi, O., & Vasiliev, A. (2021). Quality management of higher military education. In S. Salkutsan, L. Oliynyk, O. Koshlan, B. Gnes (Eds.), *Theoretical and methodological basis of the internal assurance system of the quality of educational activity and the quality of higher education in Military HEIs*. (pp. 26–32). The National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi. <https://nuou.org.ua/assets/documents/mizh-nauk-prak-semi-tmzsvzyodyvovvzn-2022.pdf#page=26> [in Ukrainian].

Отримано редакцією журналу / Received: 19.05.23

Прорецензовано / Revised: 29.05.23

Схвалено до друку / Accepted: 08.06.23

Valentyna KRAVETS, PhD (Engin.), Senior Researcher
ORCID ID: 0000-0002-3012-1829
e-mail: val.kuryl@gmail.com
National Academy of Security Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine

METHODOLOGICAL BASIS FOR THE DEVELOPMENT OF INTERNAL QUALITY ASSURANCE SYSTEM IN MILITARY HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Background. Recently approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine Concept of the military education system transformation defines ensuring the quality of military education taking into account NATO standards as one of the urgent tasks. Today, not all military higher educational institutions of Ukraine completed the institutionalization of the internal quality assurance system, the mandatory implementation of which is established by the Ukrainian legislation. This process requires further improvement and methodological support. Therefore, the methodological basis of the development of the internal quality assurance system at the military HEIs need for research.

The purpose of the study is to determine the methodological basis for the development of an internal quality assurance system at the Ukrainian military HEIs, taking into account the up-to-date experience of domestic higher education institutions and NATO quality standards.

Methods. Theoretical analysis of scientific publications on the issues under study; statistical data analysis on the ISO 9001 standard implementation in Ukraine; comparative analysis of the laws of Ukraine, regulatory documents of the European Higher Education Area, NATO and higher education institutions on quality assurance issues; generalization and synthesis.

Results. The methodological concepts for the development of an internal quality assurance system in educational organizations are characterized: ESG-2015, ISO 9001, the EFQM excellence model. It is substantiated that the most acceptable methodological concept for the development of such a system at military HEIs are the ESG-2015 internal quality assurance standards and the NATO quality management system standards. On the basis of comparative analysis of these standards, as well as the requirements of the laws of Ukraine on the education quality, a list of the internal quality assurance procedures for the military HEIs is proposed. The levels of the structural model of the internal quality assurance system for military HEIs have been clarified.

Conclusions. It has been established that the structure of the internal quality assurance system for military HEIs does not fundamentally differ from the model of such a system for any HEI in Ukraine except the procedure of contributing to NATO. But the implementation of the procedures related to ensuring student-centeredness and publicity in military HEIs, has features that require further research.

Keywords: methodological concepts, internal quality assurance system, military higher educational institutions, regulatory documents, procedures, organizational and functional structure.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.